

УДК 37.378

ДОСЛІДНИЦЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Попович Ірина Євгенівна

м.Ужгород

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки сучасного вчителя. Підкреслюється актуальність підготовки вчителя-дослідника, здатного творчо підходити до педагогічної діяльності. Основні наукові підходи українських і зарубіжних вчених до розуміння таких понять, як "наукової діяльності", "наукової кваліфікації", "учитель-дослідник" були проаналізовані в статті. Різні визначення цих понять були запропоновані.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель-дослідник, дослідницькі вміння.

В Україні відбуваються складні трансформаційні процеси в політиці, економіці, освіті. Вважаємо, що саме освіта заслуговує в цьому плані найбільшої уваги, адже без високоосвічених кваліфікованих фахівців важко здійснити прогресивні перетворення в політиці чи економіці. Тому сьогодні активно відбувається перегляд цілей і змісту освіти. Мова йде в першу чергу про формування творчого потенціалу особистості студента, формування потреби самореалізації, самовираження не тільки в період навчання у вищому

навчальному закладі, а й протягом усього життя. Відбувається переорієнтація навчального процесу з навчального на розвиваючий, де результатом виступає модель фахівця, що відповідає наступним критеріям: професійна мобільність, здатність адаптуватися до інформаційного простору, нових умов, високий рівень інтелекту, знань, умінь і навичок, творчі здібності, критичне мислення, самостійність, ініціативність, прагнення до самовдосконалення.

На сьогоднішній день суспільству потрібні вчителі з високою дослідницькою культурою, яка включає в себе готовність до дослідження у педагогічній діяльності, наукову самостійність, здатність до систематичного аналізу навчально-виховного процесу в школі, творчість у визначенні та прогнозуванні педагогічних явищ, здатність до продуктивного мислення, оперативної обробки інформації, високу культуру спілкування і поведінки.

Необхідність в дослідницькій спрямованості педагогічної діяльності в сучасних умовах визначається низкою факторів:

По-перше, соціально-економічні перетворення, які відбуваються в країні, зумовили необхідність докорінної зміни

функції системи освіти. Сучасна парадигма освіти орієнтована на функціонування педагога, здатного до нестандартних рішень. Відповідно, дослідницька діяльність вчителя виступає засобом оновлення освітньої практики.

По-друге, гуманізація і гуманітаризація освіти зумовлюють спрямованість діяльності вчителя, яка б забезпечувала адаптацію освітнього процесу до запитів і потреб особистості студентів, можливість її саморозкриття.

По-третє, створення нових типів навчальних закладів, вимагає постійного пошуку нетрадиційних форм організації навчання, інноваційних технологій. В такій ситуації суттєво зростає роль дослідницької діяльності педагога в освітній практиці.

По-четверте, зміна характеру ставлення вчителя до самого факту засвоєння і застосування педагогічних новацій забезпечує доручення їх до цілеспрямованої педагогічної творчості.

Деякі аспекти підготовки вчителя-дослідника відображені в працях вітчизняних учених С.Гончаренка, М.Євтуха, В.Кулика, Н.Москалюк, А.Степанюк та ін. Проте проблема формування дослідницьких умінь майбутніх педагогів вимагає подальшого дослідження.

Слід підкреслити, що в європейських педагогічних закладах все більше і більше активізується процес забезпечення єдності наукової та навчальної підготовки шляхом широкого залучення студентів до науково-дослідної та експериментальної роботи. Проблема орієнтації майбутніх учителів на дослідницьку діяльність розглядається як найважливіша умова їх особистісно-професійного самовизначення і професійної культури.

Незважаючи на пильну увагу до проблеми дослідницької діяльності загалом і в педагогічній сфері зокрема, серед зарубіжних учених не існує єдності на предмет визначення поняття «наукове дослідження». У найвужчому сенсі наукове дослідження зазвичай розуміють як оригінальне відкриття, що народжує нове знання (Дж.Гордон, Г.Колліер), це також - відкриття нових аспектів у вже існуючому знанні (Р.Гайгер), систематичне, контрольоване, емпіричне і критичне дослідження гіпотетичних припущень про допустимість в природних явищах (Ф.Керлінгер).

З цього випливає висновок, що дослідницька діяльність студентів у вищих навчальних закладах є інтелектуально-контрольована діяльність, здійснювана індивідуально або в групі, пов'язана з рішенням дослідницької задачі, яке призводить до відкриття нового знання, подальшого прогнозування наслідків даного рішення; передбачає наявність основних якостей і компетенцій дослідника (самостійності, соціальної відповідальності, здатності до співпраці, самоосвіти, критичного мислення, комп'ютерної та інформаційної грамотності), головним результатом якого є оригінальний інтелектуальний продукт, що встановлює наукову істину як підсумок наукового пошуку, і представлений в стандартному вигляді.

Цікавими, на нашу думку, є визначення дослідницької діяльності, які пропонують вчені І.Зимня, Є.Шашенкова, Т.Шипілова. Так, І.Зимня та Є.Шашенкова під дослідницькою діяльністю розуміють специфічну людську діяльність, яка регулюється свідомістю і активністю особистості і спрямована на задоволення пізнавальних інтелектуальних потреб. Її продуктом є нові знання, отримані у відповідності з об'єктивними законами і обставинами, які визначають реальність і можливість досягнення мети [1, с.29].

На думку Т.Шипілової, дослідницька діяльність є інтегративним компонентом особистості, який характеризується єдністю знань цілісної картини світу, вміннями, на-

вичками наукового пізнання, ціннісного ставлення до його результатів і забезпечує її самовизначення і саморозвиток [2, с.12].

Для успішного здійснення дослідницької діяльності вчитель повинен володіти дослідницькими вміннями, які по-різному тлумачаться вченими.

Відомий російський учений Є.Пасов пропонує власну класифікацію дослідницьких умінь. Перша група умінь зв'язана з аналізом: уміння аналізувати підручники, навчальні посібники, діяльність своїх колег і власну педагогічну діяльність. Друга група умінь зв'язана з методами наукового дослідження: вміння працювати з науковою літературою, проводити спостереження (короткочасне і довготривале, безпосереднє і опосередковане, суцільне і вибіркоче, самоспостереження), вміння розробляти нескладні анкети і здійснювати анкетування, вміння проводити нескладні педагогічні експерименти. Третя група умінь включає вміння узагальнювати свій власний досвід та інших вчителів, уміння сприймати нове в педагогічній науці і втілювати його в життя, вміння здійснювати роботу, спрямовану на саморозвиток, самовдосконалення [3].

Т.Безпамятних вважає, що навчально-дослідницькі вміння є своєрідною інтеграцією теоретичних, практичних і організаційно-комунікативних умінь. До теоретичних дослідницьких умінь автор відносить уміння визначити мету, об'єкт, предмет, основні завдання роботи; уміння сформулювати проблему, гіпотезу дослідження, передбачити помилки і труднощі при проведенні і оцінці результатів роботи; уміння аналізувати, узагальнювати, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки. Практичні вміння – це вміння проводити експеримент, фіксувати результати досліджень, креслити графіки, схеми, таблиці, здійснювати виміри, обробляти результати. Щодо організаційно-комунікативних дослідницьких умінь, то вони включають уміння планувати процес дослідницької роботи, правильно організувати робоче місце, здійснювати контроль за виконанням завдань, уміння співпрацювати в групі [4, с.12].

Аналіз праць інших учених (Н.Кузьмін, Н.Язикова, Н.Яковлева та ін.) дозволяє зробити висновок про те, що у поглядах вчених щодо розуміння дослідницьких умінь, незважаючи на певні відмінності, є багато спільного. Так, переважна більшість авторів вважає дослідницькими такі уміння: 1) працювати з першоджерелами: бібліографічні дії, робота з каталогами, довідковою періодичною літературою, записи, структурування і систематизація матеріалу; 2) спостерігати педагогічні явища: вибір об'єкта спостереження, визначення мети і завдань спостереження, проведення самого спостереження, фіксація явищ, які спостерігаються, аналіз отриманих даних; 3) аналізувати педагогічні явища і факти: виокремлення складових елементів явища, порівняння, синтез, встановлення взаємозв'язків; 4) ставити і вирішувати педагогічну задачу: аналіз педагогічних ситуацій, формулювання проблеми, перевірка вирішення проблеми; 5) формулювати гіпотезу: аналіз і оцінка даних, на яких будується гіпотеза, проведення пошукового експерименту, уточнення гіпотези; 6) провести експеримент: розробка методики і технології проведення експерименту, здійснення експерименту, обробка результатів експериментальної роботи; 7) узагальнювати матеріали експериментальної роботи: підготовка звіту, реферату, доповіді.

Отже, сучасний педагог-дослідник: має високий рівень професійної підготовки; оптимально поєднує наукову та практичну підготовку; поповнює свої знання протягом усього життя; застосовує принципи наукової організації на практиці; володіє такими перцептивно-гностичними якостями,

як спостережливість, інтелектуальна активність, власний дослідницький стиль, гнучкість і оригінальність мислення, інтуїція, об'єктивність, критичність; знає: логіку, методику, методологію, процедуру педагогічного дослідження; принципи і прийоми збору, обробки, використання наукової інформації; процес підготовки результатів дослідження до публікації, основи наукової організації праці; вміє: застосовувати отримані знання та вміння для вирішення конкретних педагогічних і дослідницьких задач; точно формулювати конкретну педагогічну або дослідницьку задачу і вибирати стратегію для її ефективного вирішення; здійснювати розумне перспективне планування; прогнозувати і передбачати; вивчати й узагальнювати досвід колег; володіти

науковим апаратом, стилем наукового мислення; визначати власні дослідницькі потреби; самостійно формулювати проблему дослідження та використовувати адекватні її завданням методи; спостерігати, порівнювати, аналізувати, систематизувати психолого-педагогічні явища і факти, переконливо аргументувати висновки, викладати матеріал чітко, стилістично точною літературною мовою; використовувати алгоритм пошуку, обробки та використання інформації; добре орієнтуватися в науковій, науково-популярній, політичній літературі, методичній літературі за фахом, працювати з бібліотечними фондами; володіти комп'ютерною та інформаційною грамотністю.

Література та джерела

1. Зимняя И.А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности / И.А.Зимняя, Е.А.Шашенкова. – М., 2001. – 170 с.
2. Шипилова Т.Н. Формирование исследовательских умений и навыков будущих учителей технологии: автореф. дисс. ... канд. пед. наук.: 13.00.08 / Т.Н.Шипилова. – М., 2001. – 24 с.
3. Пассов Е.И. Учитель иностранного языка. Мастерство и личность / Е.И.Пассов. – М.: Просвещение, 1993. – 159 с.
4. Беспямятных Т. А. Методика учебно-исследовательской работы учащихся при углубленном изучении общей биологии: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08 /Т.А.Беспямятных. – Санкт-Петербург, 2002. – 20 с.

Статья посвящена проблеме профессиональной подготовки современного учителя. Подчеркивается актуальность подготовки учителя-исследователя, способного творчески подходить к педагогической деятельности. Основные научные подходы украинских и зарубежных ученых к пониманию таких понятий, как "научной деятельности", "научной квалификации", "учитель-исследователь" были проанализированы в статье. Различные определения этих понятий были предложены.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель–исследователь, исследовательские умения.

This article deals with the questions of teachers professional training in the countries of West Europe and Ukraine. The main tendencies of the development of the Ukrainian modern pedagogic educational system have been considered. Very important accent has been made on the necessity of training of teacher-researcher as an important demand of modern Ukrainian society. The main scientific approaches of Ukrainian and foreign scientists to the understanding of such terms as "scientific activity", "scientific skills", "teacher-researcher" have been analyzed in the article and different definitions of these terms have been proposed. Special attention has been paid to the content of theoretical and practical scientific skills. It has been underlined that scientific skills are cultivated in the process of professional training.

Key words: professional training, teacher-researcher, scientific skills.